

ZDRAVNIŠKO POROČILO O UMRLI OSEBI (NIJZ 46)

Kontaktne podatki

Nacionalni inštitut za javno zdravje
Trubarjeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
NIJZ Podatkovni portal, podatkovni.portal@nijz.si

Pravna podlaga za zbiranje podatkov

- Zakon o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva, oznaka NIJZ 46,
- Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP),
- Pravilnik o pogojih in načinu opravljanja mrliško pregledne službe,
- Zakon o Centralnem registru prebivalstva (CRP),
- Zakon o državni statistiki (ZDSta),
- Uredba (ES) št. 1338/2008 evropskega parlamenta in sveta z dne 16. decembra 2008 o statističnih podatkih Skupnosti v zvezi z javnim zdravjem ter zdravjem in varnostjo pri delu,
- Uredba Komisije (EU) št. 328/2011 z dne 5. aprila 2011 o izvajanju Uredbe (ES) št. 1338/2008 Evropskega parlamenta in Sveta o statističnih podatkih Skupnosti v zvezi z javnim zdravjem ter zdravjem in varnostjo pri delu glede statistike vzrokov smrti.

Namen zbirke podatkov

Osnovni namen zbirke je preprečevanje prezgodnje umrljivosti. Podatki o vzrokih smrti pa predstavljajo tudi pomemben vir informacij za spremljanje, načrtovanje, vodenje in razvijanje zdravstvene dejavnosti, za ocenjevanje zdravstvenega stanja prebivalstva, poleg tega pa so tudi osnova za poročanje in za mednarodne primerjave v okviru obveznosti do Evropske unije, Svetovne zdravstvene organizacije in drugih.

Kratek opis zbirke podatkov

Zbirka podatkov o umrlih osebah predstavlja glavni vir podatkov o umrljivosti prebivalstva in zajema podatke o vseh prebivalcih Slovenije, ki so v referenčnem letu od 1. januarja do 31. decembra umrli na ozemlju Slovenije ali v tujini. Zbirka podatkov o umrlih osebah sicer vključuje tudi podatke o prebivalcih drugih držav umrlih na teritoriju Slovenije ter podatke o državljanih Slovenije, ki so umrli v tujini, vendar po statistični definiciji prebivalstva niso prebivalci Slovenije in so bili vpisani v matični register na podlagi izpiska iz matične knjige umrlih pristojnega tujega organa. Teh podatkov na podatkovnem portalu NIJZ ne prikazujemo.

Zbirka podatkov o umrlih osebah vsebuje osnovne osebne podatke o umrlih osebah, podatke o prebivališču ter datumu in mestu smrti, pa tudi podatke o vseh okoliščinah in vzrokih smrti. Zbirka predstavlja standardiziran način zbiranja podatkov, ki se v daljšem časovnem obdobju ni pomembno spreminjal. Glavne spremembe vsebine so se zgodile v beleženju in kodiranju osnovnega vzroka smrti, ki sta sledila razvoju Mednarodne klasifikacije bolezni (MKB) z vsemi priporočili in napotki za kodiranje. Vir podatkov o prebivališču ter ostalih osnovnih podatkov o umrli osebi je Centralni register prebivalstva. Za ostale podatke pa je vir obrazec Zdravniško potrdilo o smrti in poročilo o vzroku smrti. Zbirka se vsebinsko dopolnjuje še s podatki iz sekundarnih virov, in sicer Centralnega registra prebivalstva, Registra raka, Registra tuberkuloze, Prijav poškodb pri delu, Evidence nalezljivih bolezni, ter podatkovnih zbirk Statističnega urada RS.

Kratka zgodovina zbirke podatkov

Utemeljitev zbirke (časovni pregled):

- Odlok(i) o programu statističnih raziskovanj, pomembnih za republiko (za vsa leta do leta 1991) in t.i. Zvezni odlok(i)
- Nacionalni program(i) statističnih raziskovanj (od leta 1992 dalje)
- Zakon o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva (ZZPPZ) ter ostale pravne podlage opredeljene v razdelku *Pravna podlaga za zbiranje podatkov*.

Do leta 2000 so podatke o umrlih in vzrokih smrti zbirali na Statističnem uradu RS, od leta 2000 dalje pa podatke zbiramo na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje. Podatke pridobivamo iz Upravnih enot, ki nam redno posredujejo »Prijave smrti«, h katerim so pripeti obrazci »Zdravniško potrdilo o smrti in poročilo o vzroku smrti« (ZPOR), ki ga na terenu izpolni zdravnik - mrliški preglednik. Tako pridobljeni podatki nam služijo za določanje vzrokov smrti.

Poročevalci, njihove obveznosti, zaščita podatkov

Poročevalci so zdravniki - mrliški pregledniki, ki preko administrativne prijave smrti (obrazec *Prijava smrti*, ki ga izpolni matična služba na Upravni enoti po prejemu ZPOR) in obrazca ZPOR posredujejo vse informacije, ki so potrebne za administrativno prijavo smrti v Matični register ter posredovanje podatkov o vzrokih smrti na NIJZ. Obveznosti poročevalcev ureja Pravilnik o pogojih in načinu opravljanja mrliško pregledne službe (Uradni list št. 99/22).

Metodološke osnove raziskovanja

Ciljna populacija zbirke umrlih: Vsi umrli na teritoriju Republike Slovenije in umrli s statusom prebivališča v Sloveniji ter državljani Slovenije, za katere nam smrt sporočajo druge države (država smrti).

Enota poročanja: Zdravniki – mrliški pregledniki, ki ugotovijo smrt in matične službe na Upravnih enotah Republike Slovenije.

Enota opazovanja, ki jo prikazujemo na podatkovnem portalu NIJZ: Vsi umrli s statusom običajnega prebivališča v Republiki Sloveniji glede na [statistično definicijo prebivalstva](#).

Referenčno obdobje: 1 leto (1. januarja. – 31. decembra referenčnega leta)¹.

Definicije

Umrli je oseba, pri kateri so kadarkoli po tem, ko je bila živorojena, trajno prenehale vse življenjske funkcije.

Otrok ali mladostnik je oseba do dopolnjenega 24 leta starosti.

Umrli dojenček je otrok, pri katerem so, kadar koli potem ko je bil živorojen, trajno prenehale vse življenjske funkcije in še ni dopolnil enega leta starosti.

Prebivališče je naselje, v katerem ima oseba prijavljeno stalno ali začasno prebivališče, ki ga opredelimo kot običajno prebivališče.

Vzroki smrti so vse bolezni, bolezenska stanja ali poškodbe, ki so povzročili smrt ali so prispevali k smrti, in okoliščine nezgode ali nasilja, ki so povzročile take poškodbe (MKB – 10, 1. knjiga, str. 1237).

Osnovni vzrok smrti je opredeljen kot

- a) bolezen ali poškodba, ki je sprožila bolezenske ali poškodbene dogodke, ki so neposredno privedli do smrti ali
- b) okoliščine nezgode ali nasilja, ki so povzročile usodno poškodbo (MKB - 10, 2. knjiga, str. 32).

¹ Podatki na podatkovnem portalu NIJZ so prikazani glede na datum smrti, zato lahko prihaja do razlik v številu umrlih prebivalcev Slovenije v posameznih letih, v primerjavi s podatki objavljenimi na spletni strani Statističnega urada Republike Slovenije.

Osnovni vzrok smrti se kodira iz diagnoz oz. tekstovnih opisov patoloških stanj, ki jih mrliški preglednik izpiše na Zdravniško potrdilo o smrti in poročilo o vzrokih smrti. Na tem potrdilu mrliški preglednik opredeli tudi mehanizem zunanjega delovanja na osnovni vzrok smrti (npr. zdrs - padec, osebno vozilo v drugo osebno vozilo, naključna zastrupitev, namerno obešenje – samomor...itd).

Poglavja osnovnega vzroka smrti (Mednarodna klasifikacija bolezni):

- I. Nekatere infekcijske in parazitske bolezni (A00-B99)
- II. Neoplazme (C00-D48)
- III. Bolezni krvi in krvotvornih organov ter nekatere bolezni, pri katerih je udeležen imunski odziv (D50-D89)
- IV. Endokrine, prehranske (nutricijske) in presnovne (metabolične) bolezni (E00-E90)
- V. Duševne in vedenjske motnje (F00-F99)
- VI. Bolezni živčevja (G00-G99)
- VII. Bolezni očesa in adneksov (H00-H59)
- VIII. Bolezni ušesa in mastoida (H60-H95)
- IX. Bolezni obtočil (I00-I99)
- X. Bolezni dihal (J00-J99)
- XI. Bolezni prebavil (K00-K93)
- XII. Bolezni kože in podkožja (L00-L99)
- XIII. Bolezni mišičnoskeletnega sistema in vezivnega tkiva (M00-M99)
- XIV. Bolezni sečil in spolovil (N00-N99)
- XV. Nosečnost, porod in poporodno obdobje (puerperij) (O00-O99)
- XVI. Nekatera stanja, ki izvirajo v perinatalnem (obporodnem) obdobju (P00-P96)
- XVII. Prirojene malformacije, deformacije in kromosomske nenormalnosti (Q00 do Q99)
- XVIII. Simptomi, znaki ter nenormalni klinični in laboratorijski izvidi, nevrščeni drugje (R00-R99)
- XIX. Poškodbe, zastrupitve in nekatere druge posledice zunanjih vzrokov (S00-T98)

Zunanji vzrok smrti opredeljuje dogodke in okoliščine kot vzrok za poškodbo, zastrupitev ali druge škodljive posledice zunanjih vplivov, ki so privedle do smrti. Podrobneje so opredeljeni v poglavju XX – Zunanji vzroki obolevnosti in umrljivosti (V01–Y98)².

Nižje ravni sklopov zunanjih vzrokov smrti:

- Pešec, poškodovan v transportni nezgodi (V00-V09)
- Kolesar, poškodovan v transportni nezgodi (V10-V19)
- Motorist, poškodovan v transportni nezgodi (V20-V29)
- Oseba v trokolesnem motornem vozilu, poškodovana v transportni nezgodi (V30-V39)
- Oseba v avtomobilu, poškodovana v transportni nezgodi (V40-V49)
- Oseba v poltovornjaku ali kombiju, poškodovana v transportni nezgodi (V50-V59)
- Oseba v težkem transportnem vozilu, poškodovana v transportni nezgodi (V60-V69)
- Oseba v avtobusu, poškodovana v transportni nezgodi (V70-V79)
- Druge nezgode med transportom po kopnem (V80-V89)
- Nezgode med transportom po vodi (V90-V94)
- Nezgode med transportom po zraku in v vesolju (V95-V97)
- Druge in neopredeljene transportne nezgode (V98-V99)
- Padci (W00-W19)
- Izpostavljenost neživim mehničnim silam (W20-W49)
- Izpostavljenost živim mehničnim silam (W50-W64)
- Naključna utopitev in potopitev (W65-W74)
- Druga naključna ogrožanja dihanja (W75-W84)
- Izpostavljenost električnemu toku, sevanju in skrajni temperaturi in tlaku v okolju (W85-W99)
- Izpostavljenost dimu, ognju in plamenom (X00-X09)
- Stik z vročino in vročimi snovmi (X10-X19)

² Zunanje vzroke umrljivosti prikazujemo ločeno, saj število umrlih zaradi poškodb in zastrupitev, ni nujno enako številu umrlih glede na zunanje vzroke.

- Stik s strupenimi živalmi in rastlinami (X20-X29)
- Izpostavljenost naravnim silam (X30-X39)
- Naključna izpostavljenost škodljivim snovem in zastrupitev z njimi (X40-X49)
- Čezmerni napor, potovanje in pomanjkanje (X50-X57)
- Naključna izpostavljenost drugim in neopredeljenim dejavnikom (X58-X59)
- Namerno samopoškodovanje in kasne posledice (X60-X84, Y870)
- Napad in kasne posledice (X85-Y09, Y871)
- Dogodek nedoločenega namena in kasne posledice (Y10-Y34, Y871)
- Zakonito posredovanje in vojne operacije (Y35-Y36)
- Droge, zdravila in biološke snovi, uporabljene pri zdravljenju, ki povzročajo škodljive učinke (Y40-Y59)
- Nezgode med kirurško in zdravniško oskrbo (Y60-Y69)
- Medicinski pripomočki, povezani z nezgodami med diagnosticiranjem in zdravljenjem (Y70-Y82)
- Kirurški, drugi medicinski postopki kot vzrok za nenormalno reakcijo pacienta, kasnejši zaplet (Y83-Y84)
- Kasne posledice (sekvele) zunanjih vzrokov obolevnosti in umrljivosti (Y85-Y89)
- Dodatni dejavniki, povezani z vzroki obolevnosti in umrljivosti, uvrščeni drugje (Y90-Y98)

Umri na 1.000 prebivalcev je razmerje med številom umrlih v koledarskem letu in številom prebivalstva sredi istega leta, pomnoženo s 1.000.

Povprečna starost ob smrti je razmerje med vsoto starosti umrlih prebivalcev in številom umrlih prebivalcev.

Prezgodnja umrljivost je opredeljena kot smrt oseb, ki umrejo v starosti pred dogovorjeno mejo 65 let.

Groba stopnja umrljivosti je razmerje med številom umrlih v koledarskem letu in številom prebivalstva sredi istega leta na določenem območju, pomnoženo s 100.000.

Starostno standardizirana stopnja umrljivosti (*ang. standardized death rate – SDR*) je metoda direktne standardizacije, kjer se izračun stopnje umrljivosti na 100.000 prebivalcev, razdeljen po petletnih starostnih skupinah, umeri s preračunom na standardno populacijo, kar izniči razlike v populaciji glede starosti prebivalstva posameznih držav/regij/teritorija. Ta postopek omogoči neposredno primerjavo stopenj umrljivosti po posameznih državah, ne glede na razlike v starostni strukturi prebivalstva posamezne države. Starostno standardizirana stopnja umrljivosti, izražena na 100.000 prebivalcev, prikazuje, kakšna bi bila umrljivost v opazovani populaciji, če bi imela enako starostno sestavo kot standardna populacija.

Pri starostni standardizaciji se uporabljajo različni standardi, ki temeljijo na referenčnih populacijah in določajo, kakšna starostna sestava se upošteva pri izračunu standardiziranih stopenj umrljivosti. Na podatkovnem portalu NIJZ prikazujemo starostno standardizirane stopnje umrljivosti preračunane na naslednje standardne populacije³:

- Slovenska standardna populacija (2014) – temelji na starostni strukturi slovenskega prebivalstva in omogoča natančnejšo oceno umrljivosti v Sloveniji.
- Evropska standardna populacija (Eurostat 2013) – (*»European Standard Population 2013«*) – posodobljen evropski standard, ki bolj upošteva staranje prebivalstva v primerjavi z Evropskim standardom WHO (Doll 1976).
- OECD standardna populacija (2015) – odraža povprečno starostno sestavo držav članic OECD v letu 2015 ter bolje ustreza demografskim značilnostim sodobnih industrializiranih držav.
- Evropska standardna populacija WHO (Doll 1976) – temelji na starostni strukturi evropskega prebivalstva iz leta 1976 in predpostavlja večji delež mlajšega prebivalstva.

³ Izbira standarda lahko pomembno vpliva na primerjavo umrljivosti med različnimi skupinami bolezni, saj lahko razlike med standardi pomembno vplivajo na interpretacijo epidemioloških podatkov, še posebej pri mednarodnih primerjavah, zato je pri uporabi podatkov iz različnih virov nujno zagotoviti, da so starostno standardizirane stopnje pravilno interpretirane. Razlike med standardi so posebej izrazite pri sklopih ali poglavjih z večjim številom umrlih, kjer starostna sestava močno vpliva na rezultate. Nasprotno pa pri redkih vzrokih smrti razlike postanejo manj opazne, saj je vpliv starostne strukture v takih primerih manjši.